

Обект на правото на по-голям дял от съпружеската имуществена общност поради принос

гл. ас. д-р Цветалина Петкова

The present article reveals the main legal characteristics of the right of a greater share of the joint matrimonial property due to contribution. The author stresses on its legal subject and provises legal arguments to her opinion that the right of a greater share occurs simultaneously on all subjects of the terminated joint matrimonial property. Once occurred and realized, the right can not occur once more. Discussed is also the legal development of the joint matrimonial property from historical point of view, pointing out several important relevant questions.

In addition, an analysis is made of number of significant case law decisions concerning the legal object of the right of right of a greater share of the joint matrimonial property due to contribution.

joint matrimonial property; right of a greater share of the joint marital property due to contribution; presumption of joint contribution, legal object of the right of a greater share of the joint marital property due to contribution

ВЪВЕДЕНИЕ

Правото на по-голям дял възниква след прекратяване на съпружеската имуществена общност (СИО). Семейният кодекс (СК) възприема една комбинирана система на имуществените отношения между съпрузите. (Всъщност тази констатация бе в сила и по време на действието на СК от 1985 г. СИО възникваше върху вещи, права върху вещи и парични влогове, придобити през време на брака със съвместен принос на двамата съпрузи, а към всички останали имущества бе приложим режима на разделност. Поради това неправилно се определяше съществуващия в СК от 1985 г. режим единствено като режим на общност – вж. Ненова, Л. Семейният кодекс и реформата в семейното право. С., 1971, стр. 53; вж. Гълъбов, А. Правни последици от прекратяването на брака поради развод. С., 1972, стр. 67; вж. Цанкова, Ц. и Сталев, Ж., Забележително тълкувателно решение на ВКС. Юбилеен сборник в памет на проф. Витали Таджер. С., 2003, стр. 439). Съгласно чл. 18, ал. 1, режимите на имуществените отношения между съпрузите са законов режим на общност, законов режим на разделност и договорен режим (вж. повече за новите правни институти, въведени със СК 2009 г. при Цанкова Ц. Новият Семейен кодекс – кодекс на съгласието и на особената закрила на децата. Общество и право, 2009, № 7, стр. 3-15).

Имуществената общност бе въведена за първи път със СК от 1968 г., който установи общност върху вещите и правата върху вещи. Принципът на общността бе продължен от СК от 1985 г., който към съществуващите обекти добави още един – паричните влогове. СК от 2009 г. отново уреди правила за СИО по начин, който ще бъде предмет на следващото изложение.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Сега действащият СК определя, че само вещните права попадат в обхвата на СИО. Съгласно чл. 21, ал. 1 СК, вещните права, придобити по време на брака в резултат на съвместен принос, принадлежат общо на двамата съпрузи, независимо от това на чие име са придобити. СИО представлява едно особено бездялово неделимо съпритежание, различно от обикновената съсобственост. За първи път, откакто съществува, СИО не може да бъде определена като императивна общност. (По силата на СК от 1985 г., СИО без съмнение бе императивна. Така Ненова, Л. Семейният кодекс и реформата в семейното право. С., 1971, стр. 53; Попов, Л. Имуществена общност на съпрузите. С., 1969, стр. 19. Авторът приема, че “правните норми на СК, с които се урежда имуществената общност, имат повелителен характер”; Гоцев, В. Имуществени отношения между съпрузите по СК. С., 1988. Според автора “поправилно е да се каже не че режимът на СИО има императивен характер, а че по

нашето право императивен характер има цялата уредба на имуществените отношения между съпрузите"; същото приема и Венедиков, П. Въпроси на СИО. С., 2000, стр. 35, според който "не може да има съмнение, че уредбата, дадена в кодекса, има принудителен характер"). За разлика от предходните два СК, настоящият въвежда и режима на разделност в придобиванията, като дава право на съпрузите сами да изберат приложимия режим. (По време на действието на СК от 1985 г. се приемаше за недопустимо споразумение, сключено между съпрузите, с което се поставят условия за възникването и прекратяването на имуществена общност или тя изобщо се изключва като имуществен режим - Вж. Решение № 1244 от 14. V. 1970 г. по гр. д. № 965/70 г на ВС.; Съдебна практика на ВС на НРБ - гражданска колегия, 1970 г. (Различно е положението при споразумението на съпрузите при развод по чл. 101 от СК, с което те уреждат имуществените си отношения и могат да определят неравни дялове по отношение на обектите придобити в режим на съпругеска имуществена общност). ППВС № 5/1972 г. в т. 6 приема, че са недействителни договорите между съпрузите, извършени през време на брака, чрез които се намаляват имуществените права на единия съпруг или се увреждат интересите на децата от брака, като се заменя общата собственост върху вещите и правата върху вещи, предмет на такива сделки, с индивидуална собственост на единия съпруг спрямо тях. В същото постановление пленумът прие, че са действителни обичайните дарения, които съпрузите си правят през време на брака, както и всички позволени от закона сделки между тях, с които не се накърнява СИО; вж. Гълъбов, А. Правни последици от прекратяването на брака поради развод. С., 1972, стр. 80.) В случай, че съпрузите не са избрали имуществен режим (или са непълнолетни или ограничено запретиени), по силата на чл. 18, ал. 2 СК, се прилага законовият режим на общност.

2. През времетраенето на унищожаем брак също възниква СИО, по аргумент от чл. 48, ал. 3 СК, съгласно който разпоредбите относно последиците на развода за личните и имуществените отношения между съпрузите, както и за отношенията между тях и децата се прилага съответно и при унищожаване на брака. Включват се в общостта вещните права, придобити по време на фактическата раздяла на съпрузите или по време на всякач съдебен процес за прекратяването на брака с развод или за унищожаването му. (Вж. Тълкувателно решение № 35 от 14.VI.1971 г., ОСГК, Съдебна практика на ВС на НРБ - гражданска колегия, 1971 г. Според т. 2, когато фактическата раздяла е прекъснала всякакви духовни, физически и икономически връзки между съпрузите и е изключен какъвто и да било принос в придобиванията на единия съпруг от страна на другия, съпругът, на чието име са придобити, може да установи с иск, че тези имущества принадлежат само на него). Обратно, когато се придобие имущество по време на фактическото съжителство, последващият брак не създава имуществена общност на придобитото. (Решение № 73 от 12.IX.1972 г. по гр. д. № 66/72 г., ОСГК; Съдебна практика на ВС на НРБ - граждански отделивания, 1972 г., С., Наука и изкуство, 1973 г.)

3. За да бъде един обект в режим на СИО, необходимо е неговото придобиване да е резултат от съвместен принос. Съвместният принос е легално понятие, което е установено за първи път от СК от 1985 г. и възприето от сега действащия СК. Правото на по-голям дял възниква след прекратяването на СИО, в резултат на което възниква съсобственост върху нейните обекти. Член 27 СК определя пет способа за прекратяването на СИО. Не всички, обаче, са условия за възникването на правото на по-голям дял. Те ще бъдат подробно разгледани по-долу в Глава втора, § 1.

4. Субективното право за определяне на по-голям дял възниква върху обектите на СИО, които след прекратяване на общността са се трансформирали в обикновена съсобственост. Използваният от СК израз е "общо имущество". Няма съмнение, че става дума за всички вещни права в режим на СИО. Без значение е техният брой. Очевидно е, че обектите на прекратената СИО са обекти и на правото на по-голям дял. От друга страна, ако не е налице обект, от който да се претендира определяне

на по-голям дял, правото изобщо няма да възникне. Това налага изводът, че наличието на поне един обект от прекратена СИО е и материалноправно условие за възникване на субективното право за определяне на по-голям дял.

5. Следователно, правото на по-голям дял ще възникне върху вещните права, които отговарят на условията за възникване на СИО, определени в чл. 21, ал. 1 СК, по отношение на които презумпцията за съвместен принос не е оборена с влязло в сила решение на основание чл. 21, ал. 4 СК и не е уважен иск по чл. 23, ал. 1 и 2 СК. Не е изключено между съпрузите да е налице висящ съдебен спор за съществуването на съвместен принос на горепосочените основания. Съдебният процес, на когото ще бъде сложен край с решение, което изключва определена вещ от режима на СИО или потвърждава презумпцията, винаги ще бъде преюдициален по отношение на определянето на по-голям дял. Освен изискването да са в режим на СИО през време на брака, вещните права трябва да съществуват към момента на прекратяване на брака или на общността (Решение № 1160 от 9. 07. 2008 г. на ОС - Пловдив по гр. д. № 819/2007 г., ГО). Общността ще бъде прекратена, но ще се трансформира в обикновена съсобственост с равни дялове на съпрузите. Това условие е задължително за възникването на субективното право на по-голям дял. Възможно е съпрузите да са отчуждили цялото общо имущество преди влизане в сила на решението за унищожаването или прекратяването на брака или общността. В този случай субективното право няма да възникне, защото липсва обект. Същото е положението, ако отчуждаването на цялото общо имущество се извърши след прекратяването на брака и преди предявяването на иска за определяне на по-голям дял. Възможно е разпоредането да е извършено само с един от общите обекти или той да е погинал. Тогава правото на по-голям дял ще възникне върху останалите обекти. Погиналият обект не е налице и поради това не може да се включи към обектите на прекратената общност, дори за придобиването му единият от съпрузите да е вложил значителен принос.

6. Ако определен имот в режим на СИО бъде принудително отчужден за важни държавни или общински нужди, които не могат да бъдат задоволени по друг начин, съпрузите ще получат равностойно парично обезщетение (чл. 32 ЗДС, чл. 21 ЗОС). Съгласно чл. 39, ал. 4 ЗДС и чл. 29, ал. 1 ЗОС, паричното обезщетение се превежда в банка по сметката на правоимащите (съпрузите). То представлява вземане и от това следва, че не се включва в обектите на СИО. (Вж. повече за отчуждаването по ЗОС при Запранов, А. Спорни нововъведения при провеждане на отчуждаванията по ЗОС. Адвокатски преглед, 2008, № 3, стр. 3-5).

7. Ако вещното право принадлежи на съпрузите и трето лице, няма пречка правото на по-голям дял да бъде упражнено от един от съпрузите (Така и Тасев, С. Делба на съсобственост, С., 2006, стр. 175). В този случай съдът ще изследва приноса в дела на съпрузите и ще определи неравни дялове по отношение на цялата прекратена СИО, без да засяга правата на третото лице.

8. В р. № 3904/12. 01. 1983 г. по гр. д. № 3519/82 г., II г. о. (Соц. Пр., бр. 5/1983 г., стр. 78-79) ВС приема, че след като изтече едногодишният срок по чл. 14, ал. 6 СК от 1968 г. (чл. 31 СК) от влизане в сила на решението за прекратяване на брака с развод или с обявяването му за недействителен, макар и производството по иска по чл. 14, ал. 4, изр. 2 СК (чл. 29, ал. 3 СК) да е висящо пред първата инстанция, ищецът не може да увеличава иска си на основание чл. 116, ал. 1 ГПК от 1952 г. (чл. 214, ал. 1 ГПК) било като иска определяне на по-голям дял от посоченото в исковата молба общо имущество, било като разпростира претенцията си и върху вещи от общото имущество, непосочени в исковата молба.

Ако се приеме, че допълнителното включване в съдебния процес за определяне на по-голям дял поради принос на конкретна обща вещ, представлява увеличение на иска, това становище би преградило пътя на иска за по-голям дял в някои случаи.

Задължително условие според съда е към момента на увеличението на иска да не е изтекла една година от прекратяването на общността, защото само тогава може да възникне правото на по-голям дял върху обект, различен от посочения в исковата молба. Разбирането на съда почива върху становището, че иска за по-голям дял може да се предяви не само за всички вещи в режим на СИО, но и за отделни обекти от нея: „До изтичането на този срок всеки от бившите съпрузи може да иска да му се определи по-голям дял от имуществената общност било изцяло, било от конкретна вещ. Щом като е предявен този иск за определяне на по-голям дял само от една вещ от имуществената общност, обикновено се счита, че ищецът признава еднаквото участие на двамата бивши съпрузи в придобиването на имуществената общност, за която не е предявил иск за определяне на по-голям дял.“ Това становище не може да бъде споделено. Възможно е например допълнителното включване в процеса на конкретна обща вещ да се дължи на влязло в сила последващо съдебно решение, което декларира общото титулярство на правото на собственост върху тази вещ, а не на признаването от ищеца на еднакво участие. Освен това, субективното право на по-голям дял възниква едновременно върху всички обекти на общността. Ако то е предявено в преклузивния едногодишен срок по чл. 31 СК, добавянето на нов обект на СИО към първоначално изброените в исковата молба не представлява повторно реализиране на субективното право, дори да е извършено след изтичането на този срок. Неделимостта на СИО и на субективното право на по-голям дял налагат извода, че включването или изключването на конкретно определени обекти са действия, с които ищецът цели прецизирането на общността. Същия резултат преследва и ответникът, когато предявява насрещен иск, инцидентен установителен иск или възражение, с които цели изключването от общността на посочени в исковата молба обекти. Следователно тези действия не представляват увеличение на иска.

С още по-голямо основание не може да бъде приет вторият извод на съда. Той приема, че в хода на първоинстанционното разглеждане на делото не е допустимо посочването на по-голям дял от този, указан в исковата молба, ако е изтекъл преклузивният срок. Съществуването на едногодишния срок по чл. 31 СК има смисъл за предявяването на иска, с който се реализира субективното право на по-голям дял, а не за уточняване на претенцията на ищеца по вече предявен иск. В случая процесуалният закон определя условията и сроковете, при които в хода на едно висящо съдебно производство ищецът може да уточнява размера на своя иск.

Тълкувателно решение № 63 от IX. 1984 г., ОСГК на ВС възприема различно становище, което следва да бъде подкрепено. Според него добавянето на непосочени обекти от прекратената СИО не представлява увеличение на иска. Според ВС непосочването на цялото семейно имущество и липсата на искане да бъде определен по-голям дял от цялото имущество е недостатък в исковата молба, който може да бъде отстранен от ищеца в дадения му от съда срок по чл. 100, ал. 1 ГПК от 1952 г. (отм.) - чл. 129, ал. 2 ГПК 2007 г.). Нередностите в исковата молба могат да бъдат поправяни от всяка една от страните в течение на производството и когато за това не е бил даден срок от съда. ВС приема, че щом в закона изрично е посочено искът да се води за определяне на по-голям дял от цялото имущество, такъв иск не може да се води за част от семейното имущество - за една вещ или група от вещи. Няма основание да бъде отречена актуалността на цитираните по-горе изводи и по отношение на сега действащите СК и ГПК.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Налага се изводът, че обектът на субективното право на по-голям дял поради принос се определя според придобитите от съпрузите през време на брака вещни права. Последните стават обекти правото по чл. 29, ал. 3 СК едва тогава, когато СИО е прекратена по един от релевантните способности – развод (вкл. унищожаване на

брака) и прекратяване през време на брака поради важни причини по реда на чл. 27, ал. 2 СК.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ненова, Л. Семейният кодекс и реформата в семейното право. С., 1971.
- [2] Гълъбов, А. Правни последици от прекратяването на брака поради развод. С., 1972.
- [3] Цанкова, Ц. и Сталев, Ж., Забележително тълкувателно решение на ВКС. Юбилеен сборник в памет на проф. Витали Таджер. С., 2003.
- [4] Марков, М. Семейно и наследствено право. С., 2009.
- [5] Матеева, Ек. Семейно право на РБ, С., 2010.
- [6] Ненова, Л. (нова редакция проф. Марков, М.). Семейно право на РБ. С., 2009.
- [7] Цанкова Ц. Новият Семейен кодекс – кодекс на съгласието и на особената закрила на децата. Общество и право, 2009, № 7.
- [8] Петров, П. Прекратяване на съпругеската общност през време на брака при неравни дялове. Социалистическо право, 1971, № 12.
- [9] Попов, Л. Имуществена общност на съпрузите. С., 1969.
- [10] Гоцев, В. Имуществени отношения между съпрузите по СК. С., 1988.
- [11] Розанис, С. Една процесуална последица от СИО. Собственост и право, 1997, № 10.
- [12] Венедиков, П. Въпроси на съпругеската имуществена общност. С., 2000.
- [13] Съдебна практика на ВС на НРБ - гражданска колегия, 1971 г.
- [14] Тасев, С. Делба на съсобственост, С., 2006.
- [15] Цанкова, Ц. Новият Семейен кодекс – преглед на най-важните промени. Собственост и право, 2009, № 7.
- [16] Цанкова, Ц., Марков, М., Станева, А., Тодорова, В. Коментар на новия Семейен кодекс”, С., 2009.
- [17] Иванова Р, Пунев, Бл., Чернев, С. Коментар на новия ГПК. С., 2008.

За контакти:

д-р Цветалина Аврамова Петкова, главен асистент по гражданско и семейно право в Нов български университет, Директор на програма „Право“; e-mail: sretkova@nbu.bg; адрес: гр. София 1618, НБУ, ул. «Монтевидео» № 21, Програма «Право», офис 412.